

НЕСТЕР АНАТОЛІЙ

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-1276-6068>e-mail: nesteranatol111@gmail.com**РОМАНШИНА ОЛЬГА**

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-2029-1004>e-mail: o.v.romanishina@gmail.com**ПАРШЕНКО КОСТЯНТИН**

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-6379-3587>e-mail: konstantin.parshenko@gmail.com

ОХОРОНА ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ЛЕГКОЇ ТА ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Робота присвячена удосконаленню процесів підготовки (в першу чергу, охорони праці) персоналу підприємств легкої та хімічної промисловості в умовах воєнного стану. Ефективність виробництва визначається можливістю працювати в умовах, який можна назвати кризовим та який вимагає від керівництва підвищеної уваги до умов праці, можливостей вчасно попередити про небезпеки, навчити людей користуватись сховищами, вміти допомогти собі та іншим працівникам. Перераховане вимагає навчання, тренувань з використанням сучасної літератури, можливостей інтернету.

Ключові слова: воєнний стан, сховище, умови праці, небезпека, військова амуніція, промисловість

NESTER ANATOLIY, ROMANISHINA OLGA, PARSHENKO KONSTANTIN

Khmelnitskyi National University

LABOR PROTECTION OF EMPLOYEES IN THE LIGHT AND CHEMICAL INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The war of the Russian state against independent Ukraine presented society with new complex tasks regarding the production of military ammunition and combat equipment, which is provided with the participation of the light and chemical industry. In the conditions of a shortage of military ammunition, the production of shells, missiles and mines for military operations by our army, ensuring the stable and productive work of these industries becomes a task that must be performed quickly and efficiently in order to replenish the Armed Forces of the state. In such difficult conditions, methods of broad involvement of the population, including those of retirement age and the disabled, should be used for the deployment of production in territories not captured by the enemy.

The work is devoted to the improvement of occupational health and safety of the personnel of the light and chemical industry, the dissemination of knowledge about military operations and the efforts of the management of enterprises, districts and individuals to preserve health and work promotion in conditions of martial law. The efficiency of the light and chemical industry is determined by the quality and quantity of personnel who work and continue to perform their functions in this difficult time for the state. Most of the management personnel of these enterprises have a shortage of labor force and deliberately go to attract people of retirement age, disabled people, and students to work. Working with such personnel requires special attention from the employer, because the legislation provides for a number of requirements that should be followed. It is important to remember the selection of the company's management team, who are able and able to work with this category of personnel, which requires the creation of conditions for productive work. Here, the psychological state, the possibility of creating an individual work schedule, and the creation of part-time employment opportunities (especially for student youth) are important.

But working with such personnel in the conditions of martial law at enterprises of the light and chemical industry requires increased attention when carrying out labor protection measures, which require additional clarifications on behavior during air raids, detection of explosive substances and ammunition from weapons

Keywords: martial law, storage, working conditions, danger, military ammunition, industry

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Введення воєнного стану в державі Україна породило цілий комплекс проблем на виробництві, в тому числі на підприємствах легкої та хімічної промисловості. Так з початку широкомасштабної агресивної війни, розгорнутою російською федерацією, порушено конституційні права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні та здорові умови праці, які постраждали внаслідок бойових дій на виробництві. З 24.02.2022 внаслідок поранень, отриманих під час виконання трудових обов'язків через бойові дії травмовано 368 працівників (63 % від загальної кількості травмованих на виробництві), з яких 142 працівники зі смертельним наслідком (61 % від загальної кількості працівників, які загинули на виробництві) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В умовах проведення військових операцій та постійної роботи по відновленню роботи підприємств легкої та хімічної промисловості питання охорони праці не можуть сприйматись задовільно через постійний дефіцит електроенергії, персоналу, техніки на робочих місцях. Але література з охорони праці підготовлена вітчизняними та зарубіжними авторами готувалась в умовах мирного часу та не передбачала критичних ситуацій воєнного стану [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття.

Враховуючи ситуацію воєнного стану та проведення бойових дій з військами російської федерації у сучасних умовах в Україні в основному виходить література про організацію опору державі-терористу. Технічна література по організації питань охорони праці в цих умовах воєнного стану практично відсутня або публікується на просторах інтернету, що поповнює знання спеціалістів та дозволяє ділитись досвідом. На основі викладеного та зважаючи на широкий спектр питань з охорони праці в умовах воєнного стану, робота автора направлена на виправлення ситуації запропонованою статтею.

Формулювання цілей статті

Метою статті є формування узагальненого обрисів дій підприємств легкої та хімічної промисловості її керівного складу та персоналу підприємств під час воєнного стану направлених на збереження здоров'я працюючих за рахунок контролю умов праці, дотримання санітарно-гігієнічних норм трудового законодавства; попередження виробничого травматизму, пропаганди позитивних рішень, що підвищують безпеку виробничих процесів; інформування працівників про правила безпечної роботи.

Виклад основного матеріалу

З початком повномасштабної збройної агресії російської федерації, тисячі працівників втратили можливість працювати у безпечних та здорових умовах праці. З'явилась велика кількість нових, у т.ч. смертельно небезпечних чинників в усіх галузях економіки. Брак кваліфікованих кадрів та підвищена небезпека роботи призводять до збільшення кількості нещасних випадків та професійних захворювань.

У той час, як країна втрачає найкращих на фронті, неприпустимо допускати смертельних випадків на виробництві. Важливо підвищити увагу працівників і керівництва підприємств, установ та організацій до питань безпеки й гігієни праці, постійно вдосконалювати систему управління охороною праці та впроваджувати найефективніші практики, щоб забезпечити безпеку на виробництві. Владою ініційовано різке зниження рівня страхових гарантій потерпілим працівникам, а роботодавці зупиняють відповідні положення колективних договорів, внаслідок чого обмежено можливості санаторно-курортного лікування, медичної реабілітації. Тим самим травмованим працівникам зменшено можливість відновити здоров'я та працездатність [3].

На час воєнного стану внесено зміни в порядок оформлення працівника на роботу. Допуск відбувається без укладення письмового трудового договору та з випробувальним строком без обмеження кола працівників. Також дозволяється укладати строковий договір з новими працівниками на час відсутності попереднього працівника.

Сучасні виклики і загрози ніколи не впливали на людину, майно, стан підприємства, навколишнє середовище та інфраструктуру так сильно як сьогодні. Широкомасштабна війна російської федерації проти держави України породила комплекс проблем. Майже кожного дня на шпальтах газет та екранах наших телевізорів ми читаємо і бачимо зображення про різні надзвичайні ситуації, які відбуваються на території держави. Мало не вся інформація з небезпечних місць майорить навколо однієї заяви: якомога швидше допомогти тим, хто цього потребує. У зв'язку із надзвичайними ситуаціями, спричиненими війною перед органами влади, організаціями та підприємствами постають все більш складні завдання щодо забезпечення безпеки життя і діяльності людей.

Будь-яке підприємство легкої та хімічної промисловості, установа, організація або фізична особа — підприємець, які використовують у своїй виробничій діяльності найману працю робітників, зобов'язані створити дієву систему охорони праці на підприємстві для того, щоб (головне) запобігти виникненню травматизму та нещасних випадків.

Для складних в технічному вигляді робіт де є підвищений ризик травмування бажано складати програму стажування для складання якої повинні залучатись спеціалісти високого рівня підготовки.

Стажування дозволяє більш ретельно підготувати працівника до його професійного росту та закріплення на підприємстві. Робота під наглядом наставника дає змогу виявити всі моменти, які можуть сприяти настанню в майбутньому нещасних випадків і які можна тепер усунути. Спеціалісти, які стають наставниками в процесі стажування відповідно мають шанс для професійного зростання за спеціальністю так і за напрямком охорони праці.

Воєнний стан не відмінив проведення інструктажів з охорони праці—всі вони є чинними та повинні проводитись без всяких обмежень з використанням сучасних технічних засобів навчання, навчальних та наочних посібників за програмою, розробленою службою охорони праці з урахуванням особливостей легкої та хімічної промисловості. Програма та тривалість інструктажу затверджуються керівником підприємства. Особлива увага під час проведення інструктажу повинна бути приділена пожежній безпеці. Це особливо важливо на підприємствах легкої промисловості де широко використовується сировина, що може легко займатись та створювати небезпечне середовище для працюючих. Робота по пожежній небезпеці повинна бути забезпечена графіками-планами евакуації працюючих з приміщень, де може виникнути пожежа. Шляхи евакуації мають бути вільними від захащення, мати відповідні позначення разом з світловими, персонал має знати, що робити та куди виходити під час пожежі. Керівники підприємств та працівники служби охорони праці мають турбуватись про документальне забезпечення процесів охорони праці персоналу постійно. Для цього повинні виділятися ресурси на закупку миючих засобів, засобів індивідуального захисту, літератури. Не припинено навчання в вищих навчальних закладах де проводиться навчання

майбутніх спеціалістів за спеціальністю «Цивільна безпека» що також сприяє забезпеченню фахівцями підприємств [4].

Воєнний стан в Україні потребують злагоджених дій, рішень і наказів органів державного управління та державного нагляду, зокрема з питань цивільної безпеки та охорони праці. Особливу увагу в період воєнного стану керівництво областей (військові адміністрації) потрібно приділяти питанням навчання населення у сфері цивільного захисту, утворенню органами місцевого самоврядування консультаційних пунктів з цивільного захисту, забезпеченості укриття для населення у захисних спорудах цивільного захисту, порядку дій під час терористичної загрози, у режимах надзвичайного та воєнного стану. Необхідно піднімати питання щодо реконструкції (модернізації) місцевих систем оповіщення, проведення евакуаційних заходів, засідань місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій та інші вкрай важливі питання взаємодії та успішної діяльності територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту в умовах особливого періоду та воєнного стану [5, 6].

Керівники та начальники відділів охорони праці підприємств легкої та хімічної промисловості, де використовується труд багаточисельних колективів, повинні приймати активну участь в пропаганді знань про існуючі небезпеки при веденні бойових дій та як уникати їх для збереження особистого життя та збереження майна підприємств.

Внаслідок бойових дій в Україні можуть статися нещасні випадки з працівниками під час виконання трудових обов'язків. Для запобігання нещасним випадкам що сталися внаслідок ведення бойових дій під час виконання працівниками трудових обов'язків керівництву підприємства необхідно пам'ятати та виконувати наступні правила:

- проводити інструктажі для працівників трудового колективу щодо заходів безпеки під час повітряної тривоги;
- забезпечити дієвий контроль за неухильним виконанням працівниками заходів, передбачених у разі отримання сигналу «Повітряна тривога»;
- проводити навчання щодо надання першої домедичної допомоги потерпілим внаслідок ведення бойових дій [1].

Під час вступного інструктажу інструктор, крім інструктажу по підприємству, повинен проінструктувати працівника діям при оголошенні повітряної тривоги, показати де знаходиться сховище для персоналу. Потрібно оговорити, які документи та одяг (особливо в зимовий-холодний період року) повинен мати з собою працівник, які продукти, вода є в сховищі та на який час перебування їх вистачить для забезпечення життєдіяльності персоналу. Немаловажним фактором є необхідність інструктування людей (особливо на території, звільненій від окупантів) з можливістю зустрічі боєприпасів, мін та інших бойових засобів, які оставлені під час проведення бойових дій та спеціально замінованій території. Особлива увага повинна бути приділена навчанням про першу домедичну допомогу, яку працівник може та повинен вміти зробити собі та допомогти сусіду по роботі, побуту та просто на вулиці, де може статись несподівана подія.

Для поширення інформації про воєнний стан та охорону праці в цей неспокійний час може бути рекомендована розсилка повідомлень про дії персоналу в умовах території на якій знаходиться підприємство. Ці повідомлення пропонується друкувати та поширювати серед працівників та членів їх сімей. Пропонований перелік задач та питань на які людина може знайти рекомендації може бути викладений таким чином:

- як працювати в підприємстві під час воєнного стану?
- що робити при відсутності газопостачання та енергозабезпечення?
- які мають бути Ваші дії при руйнуванні житла та будинку?
- термінові дії при обстрілі території різноманітними видами озброєння та авіації?
- як зберігати документи та продукти?

Відповідно до нових завдань воєнного стану та бомбардувань енергетичної системи України питання електрозахисту розширилися та поглибилися мета підготовки персоналу через широке застосування генераторів невеликої потужності та відсутністю спеціалістів для їх обслуговування. До основних завдань з викладання систем електрозахисту додалися розвиток та удосконалення здобувачами спеціальних навичок упродовж усього періоду навчання, що відіграють вирішальну роль для постійного професійного зростання спеціаліста, а саме: знання засобів захисту, їх можливості у разі використання, вміння працювати з технікою під час кризового періоду. Підготовка спеціалістів для надання першої домедичної допомоги має передбачати відповідні практичні заняття, зокрема такі: забрати потерпілого з місця пригоди, намагатись знайти безпечне місце; визначити наявність свідомості у потерпілого та дихання. Якщо дихання нормальне, перемістити постраждалого у стабільне положення; якщо постраждалий лежить на животі, перевернути його на спину, фіксує шийний відділ хребта. Провести огляд на наявність травм та переломів. Під час надання домедичної допомоги потерпілому з ознаками кровотечі варто одягнути гумові рукавички, якщо є можливість, вберегтись від інфекцій. Всі практичні заняття необхідно проводити з використанням підручних та спеціальних засобів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

У зв'язку з тим, що війна з російською федерацією продовжується, підприємства легкої та хімічної промисловості вимагають великої кількості спеціалістів для своєї діяльності, відновлення та розширення, охорона праці сучасних працівників надзвичайно підвищується в період найбільш важкий для держави у

ситуації, яка вимагає величезної кількості товарів легкої та хімічної промисловості і виробів з них для військових дій. І в наш час для підтримки достатньої обороноздатності армії України потрібна високоякісна одяга, їжа виробництва легкої промисловості та якісні товари хімічної промисловості для виробництва вибухівки, порохів та спорядження снарядів і ракет, то розвиток цих галузей промисловості в тому числі за рахунок збереження персоналу є надзвичайно важливим та вимагає постійної уваги державного апарату України. Подальші дослідження в напрямку охорони праці повинні бути направлені на пошук варіантів покращення здоров'я працюючих та розширення їх працездатності та меж їх виходу на пенсію (хоча б до 65 років). Подібні показники досягнуті у світі, наприклад у державі Ізраїль строк виходу на пенсію складає 67 років. Для досягнення такого росту потрібно кардинально покращити показники здоров'я населення України і тут немаловажне значення мають умови праці на вітчизняних підприємствах, про що мають турбуватись керівники підприємств та й самі працівники.

Література

1. Белоусов П.С. Як подбати про безпечну працю під час воєнного стану. <https://oppb.com.ua/articles/yak-podbaty-pro-bezpechnu-pratsyu-pid-chas-voyennogo-stanu>.
2. Левченко О. Г., Полукаров О. І., Зацарний В. В. Охорона праці та цивільний захист : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 420 с.
3. Гриценко Н.Л. Безпека праці в умовах воєнного стану: виклики та можливості. <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/okhorona-pratsi-i-zdorov-ya/26089-bezpeka-pratsi-v-umovakh-voiennoho-stanu-vyklyky-ta-mozhlyvosti.html>.
4. Нестер А.А., Романішина О.В., Мітюк Л.О., Нікітін О.О. Навчання дисциплін спеціальності «Цивільна безпека» в закладах вищої освіти. Український журнал будівництва та архітектури, № 3 (009), 2022. С. 68-74. DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.050722.68.866.
5. Нестер А.А., Романішина О. Проблемні питання підготовки фахівців цивільної безпеки кризового періоду. К. : Цивільна безпека: Державне управління та кризовий менеджмент (журнал ІДУ НД ЦЗ). 2023. № 1. С. 79-97. DOI:10.33269/sbcs.2023.1.79-97.
6. Козяр М. М., Литвин А. Особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях. Львів : Вісник ЛДУ БЖД : збірник наукових праць, 2017. № 15. С. 119–208.

References

1. Bielousov P.S. Yak podbaty pro bezpechnu pratsiu pid chas voiennoho stanu. <https://oppb.com.ua/articles/yak-podbaty-pro-bezpechnu-pratsyu-pid-chas-voyennogo-stanu>.
2. Levchenko O. H., Polukarov O. I., Zatsamiy V. V. Okhorona pratsi ta tsyvilnyi zakhyst : pidruchnyk. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho, 2019. 420 s.
3. Hrytsenko N.L. Bezpeka pratsi v umovakh voiennoho stanu: vyklyky ta mozhlyvosti. <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/okhorona-pratsi-i-zdorov-ya/26089-bezpeka-pratsi-v-umovakh-voiennoho-stanu-vyklyky-ta-mozhlyvosti.html>.
4. Nester A.A., Romanishyna O.V., Mitiuk L.O., Nikitin O.O. Navchannia dystsyplin spetsialnosti «Tsyvilna bezpeka» v zakladakh vyshchoi osvity. Ukrainskyi zhurnal budivnytstva ta arkhitektury, № 3 (009), 2022. S. 68-74. DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.050722.68.866.
5. Nester A.A., Romanishyna O. Problemni pytannia pidhotovky fakhivtsiv tsyvilnoi bezpeky kryzovoho periodu. K. : Tsyvilna bezpeka: Derzhavne upravlinnia ta kryzovi menedzhment (zhurnal IDU ND TsZ). 2023. № 1. С. 79-97. DOI:10.33269/sbcs.2023.1.79-97.
6. Koziar M. M., Lytvyn A. Osoblyvosti pidhotovky fakhivtsiv tsyvilnoho zakhystu do diialnosti v nadzvychainykh sytuatsiakh. Lviv : Visnyk LDU BZhD : zbirnyk naukovykh prats, 2017. № 15. S. 119–208.